

4. Závěr

Cílem předkládané publikace bylo završit dlouhodobou práci na srovnání pozice regionů v rámci České republiky, vymezit v jednotlivých oblastech regiony s lepšími podmínkami a regiony zaostávající. Jako základní hodnocenou územní jednotku jsme zvolili **správní obvody obcí s rozšířenou působností** (SO ORP). Jedná se o území vytvořená k 1. lednu 2003, skladebná z obcí. V dalších letech se územní obvody mírně měnily. Pro zajištění srovnatelnosti jsme všechny údaje přepočítali na územní strukturu platnou k 1. lednu 2005. Využití SO ORP pro potřebu monitoringu souhrnných vnitrokrajských rozdílů je vhodné z hlediska své „přirozenosti“ i četnosti v jednotlivých krajích; v celorepublikovém pohledu pak analýza postavení jednotlivých SO ORP umožňuje plastičtější pohled na regionální rozdíly oproti dosud převážně užívaným okresům. Správní obvody ORP získaly na významu také v souvislosti s uplatněním nového stavebního zákona (povinnost pořizovat tzv. územně analytické podklady za tato území).

Pro komplexní obraz bylo využito **multikriteriální hodnocení** s expertně stanovenými vahami jednotlivých ukazatelů, a to ve čtyřech oblastech: **demografické, sociální, ekonomické a oblasti infrastruktury, polohy, dostupnosti a životního prostředí**. Vzhledem k tomu, že se jedná o jeden z prvních pokusů o systematické statistické zachycení všech nově vzniklých území SO ORP, upustili jsme od hodnocení vývoje a soustředili jsme se naopak na co nejobektivnější zachycení **stavu** těchto území. Těžiště sledování jsme umístili do **období let 2000 – 2005**. Pro hodnocení vývoje by bylo třeba s ohledem na relativně malou velikost některých správních obvodů ORP pracovat s delšími časovými řadami, kterými zatím naše statistika na této úrovni v dostatečné tematické šíři nedisponuje.

K tomuto hodnocení jsme zmapovali **disponibilní statistické údaje**, přičemž jsme využili nejen výsledky státních statistických zjišťování organizovaných ČSÚ, ale i některými ministerstvy, popřípadě dat spravovaných výzkumnými ústavy a také některých dat dostupných na internetu. Je nutno konstatovat, že těžiště disponibilních analyticky využitelných indikátorů reflektujících vnitrokrajské disparity leží v oblasti demografie a oblasti sociální, i když v některých případech se jedná o výsledky sčítání lidu, zjišťované v desetiletých intervalech (naposledy k 1. březnu 2001). O něco složitější je situace v ekonomické oblasti, kde je většina statistických zjišťování organizována jako výběrová a neposkytuje v této územní úrovni dostatečně relevantní data (navíc je nutno chránit individuální údaje). Samostatné posuzování životního prostředí na této územní úrovni nebylo z důvodu datové nouze možné; hodnocení rozšířené o infrastrukturu, polohu a dostupnost bylo ztíženo věcnou nesourodostí a protichůdným působením dílčích indikátorů.

Pro hodnocení jsme zvolili **dva základní pohledy**. Prvním je pohled **celorepublikový**, kde byly všechny správní obvody ORP porovnány v kontextu celé ČR, a to z hlediska jejich **postavení a variability** uvnitř krajů. Druhým pohledem je pak dílčí pohled na **jednotlivé kraje**, ve kterém bylo postavení správních obvodů vypočteno s ohledem na místní podmínky v rámci každého kraje zvláště a rozdíly mezi kraji byly hodnoceny pouze na základě **variability** pozice SO ORP **v poměru k postavení kraje**. Hlavní město Prahu jsme do tohoto hodnocení nezařadili, a to vzhledem ke značné odlišnosti podmínek a specifickému postavení v rámci správní struktury.

Na **demografickou** oblast působí příznivě vliv sídelní struktury (krajská města a jejich zázemí – suburbanizace); negativně se projevují vnitřní periferie při hranicích krajů (Středočeský, Plzeňský, Olomoucký) a hraniční výběžky (frýdlantský, broumovský, jesenický). Nejvýraznější vnitrokrajské disparity jsou v rámci Středočeského kraje, což je způsobeno značnou velikostí kraje a rozdíly mezi zázemím Prahy a oblastmi při hranicích krajů.

Role krajských center není v **sociální** oblasti (na rozdíl od oblasti demografické a ekonomické) nijak vyhraněná. Správní obvody s nepříznivým hodnocením vytvářejí souvislejší územní pásy (Karlovarský a Ústecký kraj, severní část Olomouckého a Moravskoslezského kraje, jižní část Jihomoravského kraje). Odlišné hodnocení příhraničních oblastí se projevuje u hranic se Saskem a Bavorskem. Vnitrokrajské rozdíly jsou oproti ostatním sledovaným oblastem v sociálním prostředí nejnižší, avšak nikoliv zanedbatelné, a naznačují polaritu území typu sever – jih (Olomoucký a Jihomoravský kraj), resp. západ – východ (Liberecký kraj a Vysočina).

V **ekonomické** oblasti se projevila nejsilněji výrazná role krajských center, s výjimkou Ústeckého kraje byl správní obvod se sídlem kraje hodnocen vždy nejpříznivěji. Území s celkově nepříznivým hodnocením se nacházejí spíše ve východní části republiky a na česko-moravském pomezí, netvoří však rozsáhlejší souvislé pásy. Ekonomická síla krajských měst oproti zbylým územím kraje zapříčinila největší vnitrokrajské rozdíly mezi sledovanými oblastmi.

V poslední hodnocené oblasti **infrastruktury, polohy, dostupnosti a životního prostředí** jsou dosažené výsledky ovlivněny zejména věcnou nesourodostí sledovaných dílčích ukazatelů (často s protisměrným působením) a ze všech čtyř oblastí nejnižší dostupností dat v územním detailu. Příznivého hodnocení dosáhla území s vyšším stupněm urbanizace (a z toho vyplývající lepší infrastrukturní vybaveností,

polohovou exponovaností a celkově lepší dostupností). V opačném postavení byly příhraniční oblasti krajů, zejména Vysočiny a Středočeského, kde se vyšší sídelní rozdrobenost odrazila v nedostatečné technické vybavenosti.

Na základě porovnání postavení SO ORP v rámci krajů a jejich variability ve sledovaných oblastech bylo zjištěno, že **výrazně lepší hodnocení v některých krajích je kompenzováno větší variabilitou uvnitř kraje**. V ČR tedy nejsou kraje, v nichž by všechny správní obvody měly výrazně lepší pozici než SO ORP krajů jiných. Z hlediska čtyř sledovaných oblastí lze v krajích vymezit problematická území, která často tvoří periferii z hlediska dostupnosti krajského města či jiných center. **Nejtěsnější závislost mezi postavením a variabilitou byla zjištěna v demografické oblasti**, v jediné oblasti ŽP a infrastruktury naopak tato závislost prokázána nebyla.

Největší **disparity** se projevily v ekonomické oblasti, nejméně rozdílné postavení měly správní obvody v sociálním prostředí, což lze vysvětlit mj. odlišným postavením krajských měst v obou oblastech. Krajská města představují motory ekonomického růstu, avšak v sociální oblasti nejsou v porovnání s ostatními SO ORP v kraji příliš vyhraněná.